

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ: КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ, НАПРЯМИ ПОЛІТИКИ

Проблематика формування систем національної стійкості поступово набуває актуальності з огляду на кризові явища, катастрофи різної спрямованості та необхідність влади, суспільних інституцій реагувати на різноманітні виклики та ризики. Стійкість суспільних систем, систем управління, спроможність до адаптації та збереження функцій, застосування інноваційних підходів до цього процесу, пошук шляхів та дієвих механізмів на цьому шляху досліджуються та аналізуються в рамках різних міждисциплінарних підходів, урядових та громадських практик. Для України в умовах широкомасштабного російського вторгнення, війни на виснаження та викликів стратегічної невизначеності актуальними питаннями є формування, збереження та розвиток різних частин, які формують та впливають на національну систему стійкості. Суспільна стійкість є одним із базових елементів Національної системи стійкості. Під Національною системою стійкості ми розуміємо комплекс цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації [4, с. 1]. Існують та застосовуються різні підходи до визначення суспільної стійкості, стійкості соціальних інститутів. Вони визначаються залежно від завдань, підходів та процесів реагування на кризу, планування запобігання викликам та загрозам. Приміром суспільна стійкість, стійкість соціальних структур може трактуватися і як спроможність соціальних суб'єктів справлятися з катастрофами, протистояти та/або відновлюватися після них. При цьому «соціальні структури (суб'єкти) в подібних визначеннях включають окремих осіб, сім'ї/ домогосподарства, спільноти, організації та окремі соціальні групи» [1, с. 790].

Суспільна стійкість супроводжується й навчанням, спроможністю до різних соціальних трансформацій, здатностями, які стимулюють місцеві громади та зовнішніх учасників учитися на неочікуваних змінах (кризах, катастрофах та інших соціальних заворушеннях) і трансформуватися в напрямі розширення можливостей місцевого потенціалу, пом'якшення ризиків і наслідків, а також підвищення добробуту та стійкості [2].

У описі стійкості, підходів до соціальної суспільної стійкості йдеться також й про громадянську стійкість (розвиток демократичних процедур, сила опору демократичного громадянського суспільства та його здатність здійснити демократичні зміни), стійкість громад (контекст місцевого розвитку та здатності спільноти протистояти викликам), ураховуються різні аспекти досягнення стійкості – спроможності до змін, адаптивності, збереження функцій, спрямування зусиль на досягнення нової якості розвитку. Аналізуючи різноманітні соціальні аспекти небезпек та необхідність реагування на них, різні автори пишуть про фактори щодо здатності громадян учитися на минулих невдачах і катастрофах і переходити до сталого розвитку на всіх рівнях соціально-екологічного управління, наголошується на потребі співпраці, пошуці шляхів ефективності соціальних процесів, послуг і підтримки, доступних громаді.

Опірність та стійкість українського суспільства в цілому, його інститутів під час російського повномасштабного вторгнення стала однією із візитівок щодо вивчення та дослідження форматів українського опору російській агресії. Громадські ініціативи, міжсекторальні формати, співпраця між владою, громадянами, бізнесом на різних рівнях стали прикладами для вирішення поточних гострих викликів безпекової, гуманітарної сфери, допомозі армії, цивільному захисту населення. Суспільна, громадянська стійкість та її прояви під час складних безпекових ситуацій, розв'язання гуманітарних викликів подекуди закривало лакуни та зони невизначеності, які виникали в кризових умовах. Відповідні формати співпраці ґрунтуються на довірі, співпраці між різними суспільними сегментами. За цих умов актуальними питаннями є підтримка соціальної згуртованості громад, інституцій. Відповідний процес також має забезпечуватися різноманітними інструментами, які формують та підтримують довіру та згуртованість. Подекуди такі механізми громадської участі та співпраці обмежуються під час воєнного стану. Проте важливим завданням є знаходження балансу між демократичними процедурами, які передбачають інформування, прозорість, відкритість та питаннями забезпечення безпеки. На тлі поступового наростання дефіциту довіри до влади з боку різних груп громадян, як демонструють різні дані соціологічних досліджень, актуальним завданням є підтримка процесів соціальної згуртованості, форматів співпраці, які трансформуються в складові стійкості соціальних зв'язків та інституцій. Приміром, результати загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного у квітні 2024 р. Соціологічною службою InfoSapiens, демонструють, що серед основних інституцій, які населення України вважає найбільш ефективними під час війни, органи місцевої та регіональної влади мають досить низький рівень оцінки порівняно з ЗСУ, волонтерами, Президентом, СБУ тощо [3]. Спостерігається явище поступового зменшення ефективності взаємодії між мешканцями громади, спільнотами та місцевою владою під час війни порівняно з часом до повномасштабного вторгнення.

Відповідно до цих складних комплексних тенденцій зменшення довіри актуалізуються завдання підтримки демократії участі, які сприяють соціальній згуртованості, пошуку інструментів залучення спільнот, громадян до процесів формування політики, впливу на пріоритети відновлення, залучення до імплементації політики, розвитку соціальних послуг, формування інноваційних інструментів суспільної взаємодії та підтримки процесів згуртування суспільства, які є елементом феномену суспільної стійкості.

Список використаних джерел:

1. A Critical Review of Social Resilience Properties and Pathways in Disaster Management, Article, Published: 09 November 2021. Vol. 12. P. 790–804.
2. Conceptualizing community resilience and the social dimensions of risk to overcome barriers to disaster risk reduction and sustainable development. Angelo Jonas Imperiale, Frank Vanclay First published: 27 February 2021. URL: <https://doi.org/10.1002/sd.2182>
3. Віра в ЗСУ, підтримка близьких та щоденна праця – основні джерела стійкості українців. *InfoSapiens*. 26.06.2024. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=315>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості»: Указ Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>